

Riitta Arvilommi
Helena Kinanen
Helsingin yliopiston Viikin Norssin lukio

PLATONOV

Kansallisteatterin Platonov-näytelmä tuo esiin sekä tuntemaamme tšehovilaisuutta että yllättäviäkin näköaloja. Teatterikokemus on vaikuttava ja vaativa. Tämän tehtäväsarjan tarkoituksena on opastaa kiinnittämään katseensa siihen, millaisena tšehovilainen maailma voi avautua nykypäivänä. – Tehtävien perässä on opettajalle tarkoitettua lisämateriaalia, mm. kohtauksia näytelmän käsikirjoituksesta

I TUTUSTUTAAN HENKILÖIHIN ENNEN NÄYTELMÄN KATSOMISTA

Laatikaa ryhmissä pieniä näytelmiä / näytelmän kohtauksia, joissa käytätte vähintään kolmea alla luetelluista henkilöistä.

Maaseutukoulun nuorehko miesopettaja
Opettajan vaimo, pienen pojan kotiäiti
Nuorehko mieslääkäri, ei kovin innostunut työstään
Konkurssin partaalla oleva kaunis kartanon rouva, leski
Näyttävä blondi, opettajan opiskelutovereita menneisyydestä, naimisissa
Blondin aviomies, kartanon leskirouvan ex-miehen poika
Kemian opiskeluun omistautunut naisopiskelija
Kauppakeskuksessa aikaansa viettävä pikkurikollinen

Oppilaiden näytelmien jälkeen opettaja voi antaa henkilöille Tšehovin näytelmän nimet. Näin vaikeahko henkilögalleria voi tulla hieman helpommaksi omaksua. Tehtävän myötä oppilaiden ajatukset lähtevät liikkeelle pohtimaan, mitä Platonov-näytelmä mahdollisesti käsittelee.

II TARKKAILUTEHTÄVIÄ ESITYKSEN AJAKSI

Tšehovin näytelmille on ominaista taukoamaton keskustelu, ja siksi näytelmiin voi päästä sisälle vuoropuhelua kuuntelemalla. Pienten yksityiskohtien, merkitsevien tilanteiden ja kuin ohimennen lausuttujen repliikkien seuraaminen helpottuu, kun oppilaille tai oppilaspareille jakaa etukäteen tarkkailutehtäviä. Niiden avulla näytelmää voi luontevasti analysoida esityksen jälkeen.

1 PLATONOVIN HENKILÖKUVA

“Täälläpäin asuu yksi mies, joka ei ole samanlainen kuin muut.”

(Osip Platonovista III näytöksen VII kohtauksessa)

a) Millainen Platonov on lähipiirissään (isänä, aviopuolisona, vävynä ja lankona)?

- b) Millainen Platonov on muiden joukossa (opettajana, naapurina, ystävänä, seuraaja ja naistenmiehenä)?
- c) Millaisena näytelmän miehet (erityisesti Nikolai, Porfiri, Sergei, Isak, Vengerovits ja Osip) pitävät Platonovia?
- d) Millaisena näytelmän naiset (Sasha, Anna, Sofja ja Marija) pitävät Platonovia?
- e) Mitä Annan ja muun seurapiirin saapuminen maatilalle talven jälkeen merkitsee Platonoville?
- f) Millaisena Platonov näkee itsensä?
- g) Katsojan Platonov?
- h) Tuokaa Platonov tähän päivään: Onko platonoveja nyky-Suomessa?
- i) Mitä merkitystä tai vaikutuksia olisi sillä, että Platonov olisikin Platonova eli nainen, jota miehet tavoittelevat?

2 NÄYTELMÄN NAISTEN HENKILÖKUVAT

- a) Luonnehdi Sashaa.
- b) Luonnehdi Anna Petrovnaa.
- c) Millainen Sofja on?
- d) Marijan luonnekuva
- e) Millaista on eri naisten kiinnostus ja rakkaus Platonovia kohtaan? Millä lailla naiset ilmaisevat tunteensa? Entä, jos Platonovin kaltaista sydäntenmurskaajaa ei olisi: mihin naiset suuntaisivat tarmonsaa? Millaisen lisän naiskuviin tuo näytelmän loppuratkaisu?
- f) Kuinka naiset yrittävät etsiä muutosta elämäänsä?
- g) Naisen asema näytelmän kuvaamassa yhteiskunnassa

3 NÄYTELMÄN ANTAMA KUVA YHTEISKUNNASTA

“Olen liian ikävystynyt soittaakseni.” (Anna Petrovnan ensimmäinen repliikki.)

- a) Näytelmä sijoittuu pääasiassa kenraali Voinitsev-vainajan (Anna Petrovnan miehen ja Sergein isän) maatilalle. Tilan omistaja vaihtuu näytelmän tapahtumien aikana, mikä nousee tärkeäksi osaksi näytelmän juonta. Millaisen kuvan näytelmä antaa yhteiskuntaluokista ja maanomistusoloista?
- b) Näytelmässä on paljon puhetta rahasta, rahaa pyydetään lainaksi, ja Nikolai jakaa ruplia jokaiselle kohtaamalleen henkilölle. Millainen merkitys rahalla on näytelmän henkilöiden elämässä?
- c) Kuvailkaa näytelmän henkilöiden elämäntapaa.
- d) Moni näytelmän henkilöistä haluaa ulospääsystä nykyisestä elämäntavastaan ja -tilanteestaan. Pohtikaa ulospääsytin mahdollisuutta.

4 NÄYTELMÄN MONET TYYLIT

- a) Pohtikaa, onko näytelmä tragedia, komedia vai farssi.
- b) Ovatko näytelmän henkilöt ja katsojat vakavia yhtäikaa, vai onko tässä epäsuhtaa? Millä tavoin esityksillään yleisö otti näytelmän vastaan?
- c) Henkilöitä ja kohtauksia esitetään näytelmässä paikoin tyypitellen ja liioitellen. Tehkää havaintoja tällaisista kohdista.

5 NÄYTELMÄN SYMBOLIIKKA

- a) Näytelmän I ja IV näytös alkavat siten, että molemmissa näytelmän henkilö istuu pianon ääressä soittamatta sitä kuitenkaan. Silti näytelmässä on runsaasti pianomusiikkia, jota sisäkönasuun pukeutuneet “Katjat” soittavat. Mikä on pianonsoiton merkitys näytelmässä? Kiinnittäkää huomionne myös mekaaniseen pianoon esityk-

sen lopussa.

b) Kansallisteatterin suuren näyttämön keskellä on vesilammikko, joka on esillä monessa näytelmän avainkohdassa. Millaisia merkityksiä vesi saa näytelmässä?

III HÖYRYT POIS TEATTERIKOKEMUKSEN JÄLKEEN

Kirjoittakaa / kirjoita runo tai mietelausekooste niin, että säkeiden ensimmäisistä kirjaimista muodostuu nimi PLATONOV.

Esim. **P**ian loppuu tämä tuska.
Liian kauan jaksoimme.
Antakaa meille enemmän.
Totuus on aina kirpeä.
O - - jne.

IV PALAUTETAAN MIELEEN NÄYTELMÄN KESKEISET HENKILÖT

a) Piirtäkää taululle tai suureen paperiin henkilösuhdekaavio näytelmän keskeisistä henkilöistä. Ketkä kaikki kuuluvat mielestänne keskeisiin henkilöihin? Valmistautukaa esittelemään ratkaisuanne ja perustelemaan sitä. Vertaillaan eri ryhmien näkemyksiä.

b) Laatikaa näytelmästä 3 – 5 still-kuvaa. (Ryhmät saisivat mielellään olla samoja kuin jossain aiemmassa tehtävässä.)

V TEKSTITAITOTEHTÄVIÄ

1. Erittele, millä tavoilla Platonov-näytelmän esite houkuttelee ihmisiä kiinnostumaan esityksestä. Ota käsittelyssä huomioon myös kuvapuoli.
2. Millaisena Kirsikka Moring esittelee arvostelussaan (Venäläisellä maaseudulla räpiköidään oudossa ajassa, Helsingin Sanomat 17.12.2009) Platonov-näytelmän? Tarkastele tekstin sisältöä, rakennetta ja kieltä. .
3. Erittele henkilöiden välisiä suhteita näytelmäkatkelman perusteella.

4. Kirjoita kirje ohjaaja Michael Baranille. Kerro omasta teatterikokemuksestasi ja ota kirjeessäsi kantaa mm. lavastukseen ja loppukohtaukseen.

Aineisto

Esitelehtinen (kuva molemmista puolista)

Anton Tšehov: Platonov (katkelma näytelmästä: ensimmäisen näytöksen 5. kohtaus; henkilöinä Platonov, Anna, Sergei, Sasha ja Porfiri)

Kirsikka Moring: Venäläisellä maaseudulla räpiköidään oudossa ajassa (HS arvostelu)

Opettajalle: Tekstitaitotehtävistä tehtävät 1 – 3 sopivat mainiosti myös sellaisille oppilaille, jotka eivät ole nähneet näytelmää.

VI ESSEETEHTÄVÄT

1. Kirjoita essee, jossa pohdit, miten Platonov-näytelmässä ilmenee – ja ei ilmene – ns. tšehovilaisuus.

Tšehov halusi näytelmissään kuvata elämää juuri sellaisena kuin se on, ei jatkuvina nousevina konfliktiketjuina tai paisumistaan paisuvina tunteenpurkauksina, vaan tapahtumaköyhänä, yksitoikkoisena tilana, jossa ihmisellä on niukalti mahdollisuuksia tarttua oman elämänsä kulkuun. Samalla hän halusi havahduttaa ihmiset näkemään oman elämänsä tyhjyyden ja pitkäveteisyyden uskoen, että jo pelkkä taudintilan määrittely voisi auttaa potilasta etsimään parannusta. - - näytelmissään hän kuvaa toistuvasti ihmisiä, jotka eivät jaksakaan tai pysty ratkaisemaan käytännöllisiä elämänongelmiaan, vaan jäävät niiden uhreiksi. Tšehovin omalle asenteelle oli ominaista skeptinen optimismi; hän ei nähnyt mahdollisia avuntuojia minkään yhteiskuntaluokan piirissä, vaan yksilöissä. - -

Perustilana Tšehovin näytelmissä vallitsee eräänlainen haikea huoli ja levottomuus, jonka läpi kuultaa vanhan ja uuden ajan välinen murros, usein sukupolvien väliseksi ristiriidaksi hahmottuvana. - - Mutta ei ole puhuttakaan selvästä musta-valkea tai edes oikea-väärä -jaottelusta; ihmisten keskinäisten suhteitten monimutkaisuus kuvastuu juuri siinä, että he joissakin asioissa ovat samaa mieltä, joissakin taas aivan vastakkaisilla kannoilla. (Irmeli Niemi, Nykydraaman ihmiskuva 1969, s. 57 ja 70)

2. Kirjoita essee, jonka pohjana on Platonovin repliikki ”**Riippuuko onni todellakin tietämättömyydestä?**” Oma otsikko tai repliikki otsikkona.
3. Kirjoita essee, jossa pohdit Platonov-näytelmän pohjalta työn merkitystä ihmiselle. Otsikkoehdotuksia: Tarvitsemme joutilaisuutta / Taivaanrannan maalareita ja työmyyriä / Ei maailma työtä tekemällä tule valmiiksi / Joka ei työtä tee, sen ei pidä syömänkään. Myös oma otsikko on mahdollinen.

4. Kirjoita essee, jossa käsittelet kahta erilaista teatterikokemustasi. Toinen voisi olla Platonov.
Oma otsikko.

LISÄMATERIAALIA OPETTAJALLE

Tueksi tehtävään 1 f)

Tšehovin näytelmille on ominaista, että keskeisillä henkilöillä on varsinkin näytelmän loppupuolella monologi, jossa henkilön sisäinen maailma paljastuu katsojalle. Näin on *Platonovissakin*. Seuraavat vuoropuhelut ja monologit tukevat tehtävän 1 f) pohdintaa.

Platonov: Minä olen arvoton, minua hävettää.

Sasha: Misha, mitä sinä puhut?

Platonov: Mitä minä olenkaan tehnyt? Sinä katselet miestä joka ei elämässään ole tehnyt ainuttakaan hyvää tekoa.

Sasha: Mitä tämä nyt on? Mistä sinä puhut? Mennään sänkyyn.

(Platonov pudistaa päätään.)

Platonov: Sinä sanot, että rakastat minua. Päivä toisensa jälkeen sanot niin. Sanot, että sinä näet minussa jotakin.

Sasha: Tietysti. Minä rakastan sinua. miten minä voisin olla rakastamatta sinua?

Platonov: Mutta mitä? Mitä sinä rakastat?

Sasha: Mitä?

Platonov: Mitä sinä minussa rakastat?

Sasha. Kysytkö sinä sitä?

Platonov: Kysyn!

Sasha: Sinä olet minun mieheni!

Platonov: Sekö on syy? Siksikö, että minä olen sinun miehesi? Ei mitään parempaa syytä?

Sasha: En ymmärrä.

—

Platonov: Riippuuko onni todellakin tietämättömyydestä?

(Platonov II näytös, III kohtaus)

*

Platonov: – Minä en tee mitään väärää. En ota lahjuksia. En varasta. En hakkaa vaimoani. Tarkastelkaa ajatuksiani: minä uskon järkeviin ajatuksiin. Ja kuitenkin – kummallista, kovin kummallista – minä elän elämää, jolla ei ole minkäänlaista arvoa.

Miten se on mahdollista?

(Platonov II näytös, 1V kohtaus)

*

Platonov: Mitä minun pitäisi tehdä? Kertokaa minulle miten minun pitäisi toimia.

Mennäkö vai eikö mennä? Siinä kysymys. Luulin, että olen muuttunut. nainen puhuu minulle, lausuu yhden sanan ja minä lähdän taas kerran mukaan vielä yhteen hirvittävään, rumaan ja tarkoituksettomaan romanssiin. Miksi? Sisälläni myrskyää. Toiset miehet kamppailevat maailmaa mullistavan tärkeiden kysymysten parissa. Minun maailmaani ei liikuta mikään muu kuin naiset.

(Platonov II näytös, XII kohtaus)

*

Platonov: Minä kuolin. Vuosia sitten. Minä kuolin. En osaa sanoa miten monta?

Kaksi, oliko se? Vai kolme? Eräänä iltana, puhdistin hampaani, vedin peiton korviini ja kun heräsin, olin kuollut. No, ei mitään silmännähtävää eroa tilassani. Nousin pystyyn, suutelin vaimoani, menin töihin. Ei ulkoisia oireita. Meitä on kaikkialla, etkö ole huomannut meitä? Meitä on kaikkialla mihin menet. Ei mitään oitis havaittavaa, me suoritamme toimintomme, teemme askareemme. Mutta hengityksessämme on mädän makea tuoksahdus. Haudatkaa minut metsään etten saastuta ilmaa.

(Platonov IV näytös, VII kohtaus)

Tueksi tehtävään 1 f)

Katsokaa Kansallisteatterin kotisivuilta, mitä Platonovin roolia näyttelevä Antti Luusuaniemi sanoo Platonovista ihmisenä.

Tueksi tehtävään 2 e)

David Haren laatima *Platonov*-käsikirjoitus, johon näytelmä pohjaa, päättyy eri tavoin kuin Kansallisteatterin esitys. Ohessa on Haren loppuratkaisu, jota on hyvä verrata Baranin ohjausratkaisuun.

(Platonov istuu MARIJAN pää sylissään. SOFJA tulee ja suuntaa heitä kohti. Hän ottaa käteensä hylätyn revolverin. MARIJA nousee heti seisomaan.)

Marija: Mitä nyt? Mitä tapahtuu?

(Sofja ampuu kohti Platonovia. Ohi. Marija asemoi heti itsensä Platonovin ja Sofjan väliin. Marija huutaa apua.)

Äkkiä! Tulkaa joku!

Sofja: Pois tieltä.

(Sofja työntää Marijan tieltään ja ampuu Platonovia lähietäisyydeltä rintaan.)

Marija: Äkkiä!

Platonov: Mitä? Mitä nyt?

NELJÄTOISTA

(Platonov kaatuu maahan. Anna Petrovna, Sergei, Nikolai ja Ivan tulevat juosten talosta. Anna nappaa aseensa Sofjalta ja heittäytyy maahan.)

Anna: Platonov!

—

Anna: Nikolai, luojan tähden, auta häntä.

Nikolai: Vettä!

(Marija antaa Nikolaille karahvin.)

Marija: Pelasta hänet! Ole kiltti ja pelasta hänet.

—

(Platonov kaatuu maahan ja kuolee. Hiljaisuus. kukaan ei liiku. Anna katselee ympärilleen.)

Anna: Hän on vain haavoittunut. Kaikki on hyvin. Ei se ole vakavaa. Te kaikki. Miksi kaikki tuijottavat?

(Marija menee syrjemmälle ja istuu pöydän luo. Anna ottaa Platonovin syliinsä.)

Ivan: Hän lepää pyhimysten luona.

Nikolai: Hän on kuollut.

(Platonov IV näytös, XIII ja XIV kohtaus)

Tueksi tehtävään 3 d)

Sofjan haave paremmasta elämästä tulee ilmi Platonoville osoitetuissa sanoissa.

Sofja: Voi, Mihail, täytyyhän sinun ymmärtää, että tämä on meidän mahdollisuutem-

me. Tämä on meidän mahdollisuutemme luoda uusi elämä. Tämä on se hetki, jolloin

minä voin viedä sinut pois, elämään ilman pinttyneitä paitoja, jonnekin missä kaikki ei ole vain tätä toivotonta tuhlausta ja toimettomuutta. Niin kuin itse sanoit. Me teem-

me työtä. Me leivomme oman leipämme, me hikoilemme, me aherramme omilla käsillämme kunnes ne ovat känsäiset ja kovat.

(Platonov III näytös, I kohtaus)